

Malatya Yöresinde Folklorik El Sanatı Ürünlerinden Oyuncak Bez Bebek: Azet Bacı Örneği

The Rag Doll as a Folkloric Handicraft in the Malatya Region: The Case of Azet Bacı

Fatih Solmaz*

Ahmet Bektaş**

Öz

Geleneksel, folklorik el sanatları içerisinde değerlendirilen oyuncak bez bebeklerin yapım tarihi çok eski dönemlere dayanmaktadır. Folklorik giyim tarzı, yöresel nakışları, süsleme detayları ve sembolleri ile bölge kültürünün aktarımına yardımcı olan bez bebekler; somut kültürel mirası, sanatsal ve estetik unsurları içinde barındırmaktadır. Anadolu'nun birçok bölgesinde üretilen bez bebekler, her yörenin kültürel kimliğini yansıtır. Malatya'da üretilen Aşhan Bacı, Azet Bacı, Eşe/Ayşe Bacı, Fatma Bacı, Hatice Bacı ve Hamdi Dayı gibi bez bebekler, özgün giyimleriyle yörenin gündelik yaşamını sergilemektedir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Doküman analizi ile literatürde yer alan; akademik yayınlar,

Geliş tarihi (Received): 22-05-2025 Kabul tarihi (Accepted): 14-11-2025

* Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü. Ankara-Türkiye/Dr., Hacettepe University Faculty of Literature Department of Turkish Folklore. solmazfatihh93@gmail.com. ORCID ID: 0000-0003-4777-1649

** Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü. Gümüşhane-Türkiye/ Assist. Prof. Dr., Gümüşhane University Faculty of Literature Department of Sociology. ahmetbektas@gumushane.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-6671-2057

makaleler ve kitaplar incelenerek folklorik bez bebeklerin tarihsel ve kültürel arka planı araştırılmıştır. Ayrıca Malatya Yeşilyurt (Çırmıktı) yöresine ait Azet Bacı bez bebeği doğrudan gözlemlenmiş, giyim-kuşam ve süsleme unsurları detaylı biçimde analiz edilmiştir. Elde edilen veriler kültürel göstergeler çerçevesinde yorumlanmıştır. Bez bebekler, bir milletin kültürel kodlarının, toplumsal rollerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasına hizmet etmektedir. Bu oyuncaklar, kültürel yapı içerisinde ortaya çıktıkları halkların çocuklarını eğlendirmekte, bilişsel gelişimlerine katkı sağlamakta ve onları evliliğe, aile hayatına hazırlamaktadır. Aynı zamanda liderlik, yardımlaşma, paylaşma ve iş birliği gibi sosyal becerilerin gelişimine de katkıda bulunarak bireylerin gelecekteki yaşantılarına yön vermektedir.

Anahtar sözcükler: *folklor, geleneksel el sanatları, Malatya, bez bebek, Azet Bacı*

Abstract

The production of cloth dolls, which are considered among traditional and folkloric handicrafts, dates back to ancient times. Through their folkloric clothing styles, regional embroideries, decorative details and symbols, these dolls facilitate the transmission of regional culture, embodying tangible cultural heritage alongside artistic and aesthetic elements. Produced in various regions of Anatolia, cloth dolls reflect the unique cultural identity of each locality. Specifically, dolls produced in Malatya, such as Aşhan Bacı, Azet Bacı, Eşe/Ayşe Bacı, Fatma Bacı, Hatice Bacı and Hamdi Dayı display the daily life of the region through their authentic attire. In this study, a qualitative research method was adopted. Through document analysis, the historical and cultural background of folkloric cloth dolls was researched by examining academic publications, articles, and books within the literature. Furthermore, the Azet Bacı cloth doll, belonging to the Malatya Yeşilyurt (Çırmıktı) region, was directly observed, and its clothing, apparel, and decorative elements were analyzed in detail. The obtained data were interpreted within the framework of cultural indicators. Cloth dolls serve the purpose of transferring a nation's cultural codes and social roles from generation to generation. Emerging within a cultural structure, these toys entertain children, contribute to their cognitive development and prepare them for marriage and family life. Simultaneously, they contribute to the development of social skills such as leadership, solidarity, sharing, and cooperation, thereby guiding individuals' future lives.

Keywords: *folklore, traditional handicrafts, Malatya, rag doll, Azet Bacı*

Extended summary

In the emergence of the cloth doll, which is one of the game tools, people have the purpose of having fun. This game also contributes to the preparation of the player for the future, to comply with social norms, to learn cultural codes and to carry them to future generations. The cloth dolls, whose construction is as old as the history of humanity, provide important information about the way of life, game worlds and aesthetic perceptions of the Anatolian people in the past history and today. This branch of art, which reflects the way of life of the society, directly and indirectly mediates the transfer of cultural values from generation to generation and to the present day.

The history of this handicraft and folkloric art, which evolved from the game of domesticity played by children and prepared them for their roles in adult life by playing with dolls, dates back to ancient times. As a result of the excavations in Egypt, the remains of dolls estimated to have been made between the III. and II. millennia BC show that children have been acquainted with dolls since ancient times. The dolls in question were carved from flat pieces of wood and decorated with geometric patterns, with wooden beads and hair made of clay strips. Also in Ancient Greece and Rome, remains of realistic dolls designed for children to play with are found.

Every society has reflected its culture, way of life and past in its clothing. Like the cultures of societies, their clothing, colours and embroidery also differ from each other. Climatic and geographical conditions are the two main factors that determine the clothing style of societies. Clothing is the physical representation of cultural identity, individuals reveal their self and social identity with their local and regional clothes. In addition to the clothing of societies, the colors they use gain meaning like their flags and express their emotional and psychological states. These elements are also reflected in rag dolls, which are among the traditional handicraft products.

The cloth doll art, which developed as a result of the evaluation of the fabric scraps of the women in the Malatya region, not only meets the play needs of children, but also shows us the colors, embroideries, materials used, accessories, decoration techniques of the people of the region. The cloth dolls, which are generally widespread in rural areas and are a cultural heritage, are named after women who lived/live in the region.

The names of folkloric female cloth dolls in Malatya are Aşhan Bacı, Azet Bacı, Eşe / Ayşe Bacı, Fatma and Hatice Bacı. In Malatya dialect, the term bacı is used in the sense of “sister” among women. These women are the most common names in the region and their general characteristics are that they are helpful, hospitable and grateful.

The production of cloth dolls in Malatya has a long history. The cloth dolls produced by Cevdet Bozdağ and Yeşilyurt Entrepreneur Women’s Association contribute both to the regional economy and to the family economy of women entrepreneurs who work in this business. While the cloth dolls produced in the region appeal to local and foreign tourists, collectors and enthusiasts, they also help to introduce the culture of the region. Among the many cloth doll models and designs in Malatya, the most well-known are Azet Bacı and Aşhan Bacı. These cloth dolls, which are dressed in local clothes and embroidered with the embroidery of the region, give information about the culture and identity of the province.

Cloth dolls are produced and marketed for economic and cultural purposes in many regions of Anatolia. Women are at the forefront in the production of cloth dolls and thus provide financial support to the development of the region, labor force and family economies. Men also play important roles in the production, distribution and sale of cloth dolls. With a functioning economy, cloth doll production has buyers both inside and outside the country. These traditional handicraft products, led by women entrepreneur cooperatives, are sold to guests, enthusiasts and collectors in tourist, historical and natural places, markets, workplaces, online sales sites.

Azet Bacı cloth dolls are designed entirely from natural and local products and reflect the daily life and clothing style of Yeşilyurt (Çırmıktı) people. In this respect, Azet Bacı cloth dolls are significant because they are both folkloric and a part of traditional handicrafts. It is necessary to develop and promote this cloth doll making and turn it into a cultural and material gain.

Giriş

Giyim ve kuşam, her toplumun kültürel kimliğini, sosyal yapısını ve estetik değerlerini yansıtan önemli maddi kültür unsurları arasında yer almaktadır (Glassie, 1995: 43). Toplumsal statü, yaşam biçimi ve kültürel normlar, giyim tarzı aracılığıyla görünür hâle gelmekte; bu bağlamda yöresel giyim gelenekleri tarih boyunca korunarak günümüze kadar aktarılmaktadır (Pala Ercan, 2024: 19). Geleneksel giyim unsurlarının somutlaştığı alanlardan biri olan oyuncak kültürü, kültürel değerlerin aktarımında önemli bir işleve sahiptir. Bu çalışma, geleneksel el sanatları ve oyuncak kültürü içerisinde önemli bir yere sahip olan bez bebekleri konu edinmektedir. Bez bebekler, yalnızca birer oyun aracı olmanın ötesinde, geçmişten günümüze kültürel kodları, toplumsal rolleri, estetik unsurları ve yöresel kimlikleri kuşaktan kuşağa aktaran somut kültürel temsilciler olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda makalede, bez bebeklerin tarihsel ve kültürel kökenleri, toplumsal ve ritüelistik rolleri, üretim materyallerindeki dönüşüm süreci ile özellikle Türkiye'deki yöresel bez bebek üretimi genel hatlarıyla ele alınmaktadır.

Çalışmanın temel amacı, geleneksel bez bebeklerin yalnızca bir oyuncak değil aynı zamanda kültürel aktarım, toplumsal eğitim ve ekonomik katkı gibi çok yönlü işlevlere sahip olduğunu ortaya koymaktır. Bu doğrultuda makale, bez bebeklerin bir milletin kültürel kodlarının ve toplumsal rollerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasındaki merkezi rolünü tartışmakta, aynı zamanda bu oyuncakların çocukların bilişsel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayarak onları gelecekteki toplumsal rollerine nasıl hazırladığını incelemektedir. Çalışmanın temel argümanı, bez bebeklerin folklorik giyim özellikleri, yöresel nakışları, süsleme unsurları ve sembolleri aracılığıyla bölgesel kültürün canlı bir aktarım aracı olduğu ve bu yönüyle kültürel kimliğin korunmasına ve tanıtılmasına önemli katkılar sunduğudur. Ayrıca bez bebek üretiminin kadın girişimciler aracılığıyla yerel ekonomiye sağladığı katkı da çalışmada vurgulanan önemli bir boyuttur.

Araştırma, nitel araştırma yöntemi esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın temelini literatür taraması oluşturmaktadır. Bu kapsamda folklorik bez bebeklerin tarihsel ve kültürel arka planını ortaya koymak amacıyla akademik kitaplar, makaleler ve dijital kaynaklar incelenmiştir. Literatür taramasına ek olarak Malatya ili Yeşilyurt (Çırmıktı) yöresine ait Azet Bacı bez bebeği doğrudan gözlemlenmiş, bez bebeğin giyim-kuşam özellikleri ve süsleme unsurları ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, kültürel göstergeler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışma, bez bebeklerin geniş tarihsel ve coğrafi yayılımını dikkate almakla birlikte derinlemesine bir inceleme yapabilmek amacıyla Malatya yöresi bez bebekleri ve özellikle "Azet Bacı" örneği ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlama, belirli bir yöresel örneğin kültürel derinliğinin ayrıntılı biçimde ortaya konmasına olanak sağlamaktadır.

Hazırlanan bu çalışma, geleneksel el sanatlarının ve oyuncak kültürünün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından önem taşımaktadır. Özellikle bez bebekler gibi somut kültürel miras unsurları, bir toplumun yaşam biçimi, estetik anlayışı, toplumsal değerleri ve ekonomik yapısı hakkında sundukları verilerle alana önemli katkılar sağlamaktadır. Bunun yanı sıra yöresel bez bebek üretiminin kadın girişimciliği ve yerel ekonomiye katkısını vurgulaması, çalışmanın uygulamaya dönük değerini artırmaktadır.

Bu doğrultuda makale, aşağıdaki ana başlıklar çerçevesinde yapılandırılmıştır: İlk bölümde, “Oyun, Kültür ve Bez Bebek: Tarihsel ve Kültürel Bir Analiz” başlığı altında bez bebeklerin kökeni, işlevleri, toplumsal ve ritüelistik rolleri ile materyal evrimi ele alınacaktır. İkinci bölümde, “Türkiye’de Bez Bebek Üretimi: Kültürel Kimlik, Ekonomik Katkı ve Yöresel Çeşitlilik” başlığı altında Türkiye genelindeki bez bebek üretimi, yapım teknikleri, kültürel ve ekonomik rolleri ile önemli üretim merkezleri incelenecektir. Üçüncü bölümde, “Malatya’nın Geleneksel ve Folklorik Bez Bebekleri: Kültürel Mirasın Somutlaşmış Hâli” başlığı kapsamında Malatya yöresinin bez bebek geleneği, giyim-kuşamın kültürel gösterge olarak bez bebeklere yansması ve üretim merkezleri değerlendirilecektir. Son bölümde ise “Malatya Geleneksel ve Folklorik El Sanatı Örneği: Azet Bacı Bez Bebekleri” başlığı altında Azet Bacı bez bebeği ayrıntılı biçimde analiz edilerek giyim tarzı ve aksesuarları bağlamında kültürel göstergeler yorumlanacaktır. Bu yapı, bez bebeklerin kültürel ve toplumsal boyutlarını bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1. Oyun, kültür ve bez bebek: Tarihsel ve kültürel bir analiz

Oyun, insanlığın kendini ifade etme biçimlerinin başında gelir. İnsan doğasında var olan eğlenme güdüsüyle ortaya çıkan oyun, zamanla günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Johan Huizinga’nın vurguladığı gibi, insan sadece “homo faber” (araç yapan) ya da “homo narrans” (anlatan) değil asıl olarak “homo ludens” yani oynayan ve oyun kuran bir varlıktır (Huizinga, 2018: 9). Bu bağlamda, kültürün temelinde oyun yer almakta ve kültürün oyunla birlikte geliştiği kabul edilmektedir. İnsanlık tarihi kadar eski olan oyunun bir ürünü olan bez bebekler de oyun kültürü ve büyüsel uygulamalardan doğmuş, zamanla ekonomik değeri olan önemli bir ticari nesneye dönüşmüştür.

1.1. Bez bebeğin kökeni ve çok yönlü fonksiyonları

Bir oyun aracı olarak bez bebeğin ortaya çıkışı, insanın eğlenme ihtiyacına dayanmaktadır (Seyrek ve Sun, 2003: 8; Ünver, 2003: 31). Ancak bez bebek, sadece eğlence işlevi görmez; bireyin geleceğe hazırlanmasına, toplumsal normlara uyum sağlamasına, kültürel kodları öğrenmesine ve bu kodları gelecek kuşaklara aktarmasına da önemli katkılar sunar. Yapımı insanlık tarihi kadar eski olan bez bebekler, Anadolu halkının; geçmişteki ve günümüzdeki yaşam biçimleri, oyun dünyaları ve estetik anlayışları hakkında değerli bilgiler sağlamaktadır. Toplumun yaşam tarzını yansıtan bu sanat dalı, kültürel değerlerin korunmasına ve kuşaktan kuşağa aktarılmasına doğrudan veya dolaylı olarak aracılık etmektedir.

Bez bebekler, çocukların evcilik oyunlarından türeyerek onların yetişkin rollerine hazırlanmasını sağlayan araçlar olmuşlardır. Tarihsel kaynaklara göre, Mısır’da yapılan kazılarda

düz tahta parçalarından oyulmuş, geometrik desenlerle süslenmiş ve kil şeritlerden saç eklenmiş oyuncak bebekler bulunmuştur (Tuttle, 1999: 29; Begiç, 2016: 219; Uysal, 2011: 40). Benzer şekilde, Antik Yunan ve Roma dönemlerinde de çocukların oynaması için yapılmış gerçekçi bebek örneklerine rastlanmaktadır.

1.2. Bez bebeklerin toplumsal ve ritüelistik rolleri

Anadolu'da gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda elde edilen buluntular, tarih boyunca farklı bölgelerde taş, ahşap ve bez gibi çeşitli malzemelerle üretilen oyuncak bebeklerin hem oyun hem de dinî ritüellerde kullanıldığını ortaya koymaktadır (Nas, 2012: 103). Bez bebek üretimi, hemen her toplumda ve tarihsel dönemde gözlemlenen yaygın bir kültürel pratiktir. Oyun, eğlence ve ritüel amaçlarla üretilen bu bebeklerin ortaya çıkışında, insanın taklit etme ve özümseme eğilimi belirleyici bir rol oynamaktadır (Tağı ve Vural, 2015: 344-346). Bez bebeklerle oynayan çocuklar, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farkındalık kazanmakla birlikte sosyal rollere dair değer ve normları deneyimleyerek öğrenmektedir. Bu süreçte çocuklar, bez bebeklerle kurdukları ilişkiyi aracılığıyla toplumsal yaşama uyum sağlamakta ve sosyal becerilerini geliştirmektedir. Ritüel amaçlı kullanımlarda ise bez bebekler, büyü yapılacak kişiyi temsil eden bir tasvir olarak değerlendirilmiş, kimi zaman o kişiye ait saç, tırnak gibi beden parçaları bebeklere iliştilerle koruma ya da zarar verme amacı güdülmüştür (Begiç, 2016: 220).

Dünya genelinde ve Anadolu'da bez bebekler başlangıçta oyun aracı olarak değerlendirilmiş, ancak zamanla dinsel törenlerde mistik ve büyüsel anlamlar yüklenen nesnelere dönüşmüştür. Günümüzde dahi Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde oyuncak bebekler ve kuklalar bazı dinî ritüellerde kullanılmaya devam etmektedir (İnan, 1987: 270). Orta Asya'da Türklerin Şamanist inanç sistemi içerisinde oyuncak bebekler "Dodu" ve "Gade" gibi adlarla anılmaktadır. Kentlerde genel olarak "bebek" adıyla bilinen bu oyuncaklar, Anadolu'nun farklı yörelerinde çeşitli adlandırmalara sahiptir. Buna göre, bazı bölgelerde "gelin" olarak adlandırılan bez bebekler; Çanakkale, Afyon, Denizli, Konya, Akşehir ve Niğde çevresinde "Güççe", Erzurum ve Gümüşhane'de "Korçak", Manisa ve Akşehir'de ise "Kurçak" adıyla bilinmektedir (İnayet, 2016: 2).

Bez bebekle oynama pratiği, insanlık tarihi bağlamında temel yaşam biçimlerinin çocukça bir taklidi niteliğindedir. Evcilik oyunları sırasında çocuklar, ebeveynlerinden gözlemledikleri ev düzenini ve toplumsal rolleri oyunlarına yansıtmaktadır. Bu bağlamda erkek çocuklar çoğunlukla evin reisi rolünü üstlenirken kız çocuklar anne rolüyle özdeşleştirilmektedir (Akın, 2024: 85). Oyun sürecinde hayalî misafirler ağırlandırmakta, yemekler pişirilmekte, doktora gidilmekte, alışveriş yapılmakta; küslükler ve barışmalar gibi gündelik yaşam pratikleri oyuna dâhil edilmektedir (URL-1). Bu tür rol davranışları, çocukların sosyal gelişimini destekleyerek kişilik oluşumuna önemli katkılar sunmaktadır. Fatma Tuncer'e göre, kız çocuklarının ya da annelerinin yaptığı bez bebekler yalnızca birer eğlence aracı değil ayrıca çocukların gelecekteki aile içi rollerini benimsemelerine, dikiş, nakış ve süsleme gibi el becerileri kazanmalarına ve çocuk bakımına hazırlanmalarına yardımcı olan eğitici, kültürel araçlardır (2010: 3).

1.3. Bez bebek üretiminde materyal evrimi ve kültürel aktarım

Eski çağlarda bebek yapımında kil, taş, kemik, tahta, meyve, fındık, mısır koçanı ve kabak gibi doğal malzemeler kullanılmıştır (Bilgin, 1997: 41; Onur, 2010: 256). Ayrıca ağaç dalları ve kökleri gibi doğada kolayca bulunan nesnelere de oyuncak yapımında tercih edildiği görülmektedir çünkü bu nesnelere, insan ve hayvan figürlerini şekillendirmede büyük kolaylık sağlamıştır.

Bez bebekler kronolojik olarak taş, ahşap, kül, keçe gibi doğal malzemelerle üretilmiştir. Sanayi Devrimi sonrasında ise porselen ve seramik gibi endüstriyel ham maddeler tercih edilmiştir (Onur, 2010: 121). Bu dönemde, kösele kaplı tahta gövdeler ve talaşla şekillendirilmiş oyuncaklar yaygın hâle gelmiştir. 19. yüzyılda ise kol ve bacakları hareket edebilen, başı dönebilen, gözleri oynayan, ses çıkarabilen ve yürüyebilen oyuncak bebekler ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise oyuncak bebekler, daha güvenli ve kullanışlı olmaları nedeniyle kâğıt, bez ve sünger gibi malzemelerden yapılmaktadır (Niemann, 1991: 56; Sevim ve Gönül, 2012: 25-30). Bu değişim, oyuncak sektörünün küresel pazarda önem kazanmasının bir sonucudur.

Bez bebek, geleneksel el sanatları ve süsleme sanatlarının önemli bir türüdür. Kültürel değişim ve dönüşüm süreçleriyle birlikte bu sanat gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. E. Shils'in ifadesiyle bu sanat bir "traditum"dur yani geçmişten günümüze aktarılan veya miras bırakılan bir değerdir (Shils, 2003: 110). Bu miras, hem kültürel kodları hem de kolektif belleği içinde taşır. Bez bebek, geleneği sürdüren bireyin (ırcacı ve taşıyıcı) doğduğu kültürel çevrede şekillenen bir dünya görüşünü; özneleşme, aidiyet ve benlik duygularını geliştiren dinamik bir yapıda temsil eder (Ahioğlu, 2008: 63-67). Bez bebekler, kültürel nakışların ve sembollerin yansıtıldığı vitrinlerdir ve gelenek, bu pencere aracılığıyla kendisini gelecek kuşaklara sunar.

2. Türkiye'deki bez bebek üretimi: kültürel kimlik, ekonomik katkı ve yöresel çeşitlilik

Bez bebekler, bir toplumun veya bölgenin gelenek, görenek, giyim-kuşam, yaşam ve davranış biçimlerini yansıtan önemli maddi kültür ürünleridir. Bez bebek, teknolojinin ve giyim-kuşamın etkileşimiyle gelişen, kültürün somutlaşmış bir ifadesidir (Özdemir, 2001: 412-413). Ayrıca bez bebeklerin yapım süreçleri, pazarlanması ve giyim tarzları, bir toplumun günlük hayatı ve davranış kalıplarının çeşitli yönlerini ortaya koymaktadır (Glassie, 1995: 41; Pressey vd., 2003: 355). Bu yönden bez bebek yapımı ve oyunlar, ticari olmanın yanı sıra kültürel kimliğinde korunmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

2.1. Ekonomik ve kültürel rolü

Türkiye'nin pek çok yöresinde oyuncak bez bebekler, hem ekonomik hem de kültürel amaçlarla üretilip pazarlanmaktadır. Bu üretimde kadınlar ön planda yer almakta, böylece bölgenin kalkınmasına, iş gücüne ve aile ekonomisine önemli maddi katkı sağlamaktadırlar. Erkekler ise genellikle bu üretimin dağıtımını ve satışında rol üstlenmektedir. İşleyen bir ekonomi çarkı oluşturan oyuncak bez bebek üretimi, yurt içinde ve yurt dışında talep görmektedir. Kadın girişimci kooperatiflerin öncülüğünde üretilen söz konusu geleneksel el sanatı

ürünleri, çeşitli illerin turistik, tarihî ve doğal mekânları ile pazarlarında, iş yerlerinde ve online satış platformlarında ziyaretçilere, meraklılara ve koleksiyonculara sunulmaktadır.¹

Geleneksel yapıya sahip olan bez bebek el sanatı, deneyime bağlı olarak gelişmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmak suretiyle varlığını sürdürmektedir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde folklorik bez bebekler üretilmektedir. Bunlar arasında Kayseri'nin Soğanlı, Milas'ın Çomakdağ Köyü, Adıyaman'ın Besi, Batman'ın Ören, Ardahan'ın Damal bez bebeklerinin yanı sıra Edirne, Manisa, İzmir ve Tokat gibi illerde yöresel ve kültürel kimliği yansıtan bez bebekler üretilmektedir.

Ülkemizde üretilen bez bebekler, yapım aşaması, kullanılan malzeme ve genel görünüm açısından benzerlik gösterse de renkleri, kıyafetleri, süslemeleri ve nakışları ile bölgesel olarak birbirinden ayrılmaktadır. Her yörenin bez bebekleri, o bölgenin kültürel özelliklerini, renklerini, nakışlarını ve sembollerini yansıtır.

2.2. Bez bebek yapım teknikleri ve yöresel kıyafetlerin yansımaları

Bez bebekler günümüzde genellikle standardize edilmiş bir yapım süreciyle oluşturulur: Öncelikle yapılacak bebeğin vücut kalıbı çizilir. Vücut ve kol kalıpları resim kartonuna çizildikten sonra çift katlı Amerikan kumaşına aktarılır. Kumaş üzerindeki kalıp, yaklaşık 1 cm dikiş payı bırakılarak kesilir. Çizilen kalıp üzerinden yöresel bez bebeğin dikimi yapılır. Dikilen bebek kalıbı pamukla doldurulur; bu işlem kollar için de tekrarlanır ve kollar birbirine monte edilerek bez bebek tamamlanır. Sonraki aşamada, bebeklerin erkek ya da kız olması durumuna göre kıyafet kalıpları kartona aktarılır (URL-2). Bu şekilde bez bebeğin kalıbı oluşturulur.

Kız bez bebeklere genellikle cepken, üç etek, şalvar, çorap, önlük, arkalık ve örtü yapılırken erkek bebeklere şalvar, kartal kanadı, önlük, mendil, iç gömlek gibi yöresel kıyafetler dikilir. Kıyafetlere firkete, iğne oyası ve tığ gibi araçlarla, yörenin estetik özelliklerine uygun nakışlar işlenir. Kıyafetler bebeklere giydirildikten sonra yüzleri şekillendirilir (Tuncer, 2010: 39). Bu süreç, oyuncak bez bebeklerin ait oldukları yörenin giyim tarzını minimalist biçimde yansıtmasını sağlar.

2.3. Türkiye'deki önemli bez bebek merkezleri ve özellikleri

Türkiye'de coğrafi işaretli oyuncak bez bebekler de bulunmaktadır. Bunlar arasında Damal, Nüzhetiye, Soğanlı ve Yenihan bez bebekleri yer alır (Çetin, 2023: 47-54). İzmir'in bez bebekleri kadın girişimci Atike Şermin Tan tarafından üretilmekte ve Kültür ve Turizm Bakanlığının DÖSİM mağazalarında satışa sunulmaktadır. Tan, bez bebeklere İzmir'e özgü yöresel ve folklorik kıyafetler giydirmektedir (URL-3). Bu sayede yörenin kültürel renklerini, nakışlarını bez bebek üzerinde sergilenmektedir.

Edirne'de üretilen bez bebekler bölgesel olarak üretilip dünyaya satılan hediye folklorik ürünler arasında yer alır. Yıldırım Toplum Merkezi bünyesinde 25 kadın girişimci tarafından üretilen bu bebekler, erkek ve kadın tasarımlarında üretilmekte olup yaklaşık 30 cm boyundadır. Bebeklerin içleri silikon elyafıla doldurulur ve kıyafetlerinde yörenin folklorik nakışları dikkat çeker. Üzerlerine süslü bürümcük, uçkurla bağlanan şalvar, cepkenden oluşan elbiseler giydirilir; başlarında oya işlemeli yağlık ve ayaklarında yemeni bulunur (URL-4).

İç Anadolu Bölgesi'nden Kayseri'nin Soğanlı bez bebekleri ülkemizde oldukça tanınmaktadır. Coğrafi işaretli olan Soğanlı bebekleri, köyün genç kızları ve kadınları tarafından evlerde yapılmakta ve Kapadokya bölgesindeki pek çok turistik mekânda satılmaktadır. Kayseri Valiliğinin desteğiyle yöre halkı, turizm amaçlı bir kooperatif kurmuş, böylece Soğanlı bez bebekleri Kapadokya turizmüne ve yöre ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır.

Adıyaman'da üretilen Besi (Besni) bebek ise tamamen organik malzeme ve boyalar kullanılarak yapılır. İnsan sağlığına zararlı olmayan bu bebeklerin dokuması ipek kumaştır ve kök boya ile renklendirilir. Hareket kabiliyeti olan Besni bebeklerin elleri, ayakları ve başında tahta parçaları bulunmaktadır. Yüzü kalemle çizilen bebeklerin gövdesi tellerden oluşur, teller kumaşlarla örülür ve statüsüne göre yöresel kıyafetler giydirilir. Dikilen kıyafetlerde kutnu kumaş tercih edilir. Baş bağlama şekli, kullanılan kumaş ve kıyafet renkleri, bebekleri yapanların; köy, ekonomi ve sosyal sınıflarına, sahip oldukları çocuk sayısına işaret eder (Tuncer, 2010: 33).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Adıyaman'dan sonra bez bebek üretiminde öne çıkan bir diğer il Batman'dır. Batman'ın Ören bebekleri mitolojik efsaneleri, kahraman beyleri/ağaları, meslek gruplarını ve kadınların günlük yaşamda yaptıkları işleri temsil edecek şekilde tasarlanır. Talebe göre ağa, muhafız, derviş, semazen modellerinde de üretilir. Ören bebekleri artık bez parçaları, alçı, çamur ve hamur gibi çeşitli malzemelerden yapılmakta olup bu bebeklerin simaları yöre halkının giyim tarzına oldukça benzemektedir. Bu bebeklerin alınlarında yöresel estetik zevkleri yansıtan dövmeler yer alır. Ören bebekleri, Batman ve çevresinde turistik ve hediyeelik eşya satan mağazalarda satışa sunulmakta ve bölge ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise Damal bez bebekleri, bölgesel kültürel kimliği yansıtan önemli folklorik oyuncaklar arasında bulunur. Ardahan yöresinde kadınlar tarafından üretilen bu bebekler, Ardahan Valiliği ve Damal Kaymakamlığı tarafından da desteklenmektedir. Damal bez bebeklerin ülke içinde ve dışında geniş bir müşteri kitlesi bulunmaktadır. Turistik mağazalarda ve internet üzerinden satışları yapılmaktadır. Bebeklerin kıyafetlerinde, renklerinde ve nakışlarında yöresel birçok ayrıntı görülür. Sade ve beyaz keten kumaştan yapılan Damal bebekleri, boncuk ve dikişlerle süslenir. Kafalarında "terlik" adı verilen başlıklar vardır. Terliği çene başına bağlayan boncuk işlemelere "sahandırık", onun altındaki işlemelere ise "siğil" denir. Ayrıca başlarına çeşitli renklerde ince başörtüleri veya yöresel "yağlık"lar sarılır (Erdoğan, 2023: 141-143).

3. Malatya'nın geleneksel ve folklorik bez bebekleri: kültürel mirasın somutlaşmış hâli

Coğrafi konumu sayesinde medeniyetlerin geçiş güzergâhı olan Malatya, tarih boyunca birçok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Bu zengin kültürel miras, nesilden nesle aktararak günümüze kadar ulaşmıştır. Malatya'da, tarihsel süreç içinde tabiat şartları, sosyal, siyasi, ekonomik faktörler ve inanç sistemlerine paralel olarak değişen ve gelişen el sanatlarından biri de oyuncak bez bebeklerdir. Bez bebekler, yörenin kültürel dokusunu, nakışlarını ve kodlarını taşıyan somut kültürel ürünler oyuncaklardır.

3.1. Giyim ve kuşamın kültürel göstergesi olarak bez bebekler

Bir toplumun maddi ve manevi kültürel ürünleri, o toplumun yaşam biçimini ve dünya görüşünü somut biçimde ortaya koyar. Oyun kültürü, yeme içme alışkanlıkları ile giyim kuşam pratikleri, kültürel değerlerin ve geleneksel yaşam anlayışının en belirgin göstergeleri arasında yer alır (Crane, 2000: 11). Bu bağlamda kültürel üretim alanlarından biri olan oyuncak kültürü de toplumsal yaşamın izlerini taşır. Oyuncaklar içerisinde yer alan bez bebekler, yalnızca kültürün maddi yönünü değil aynı zamanda gündelik yaşam pratiklerini ve toplumsal değerleri yansıtan önemli oyun araçlarıdır. Farklı bölgelerde üretilen bez bebekler; yapım teknikleri, tasarım özellikleri ve giyim kuşam biçimleriyle yöresel kültürel çeşitliliği görünürlükler ve bu yönüyle kültürel zenginliğin somut örnekleri arasında yer alır.

Bez bebeklerin giyim ve kuşam özellikleri, üretildikleri bölgenin kültürel kimliğini, sosyal yapısını ve estetik konu edindir (Glassie, 1995: 43). Giyim aracılığıyla toplumsal statü, yaşam biçimi ve kültürel normlar görünür hâle gelir, bu nedenle yöresel giyim gelenekleri tarihsel süreç içerisinde korunarak günümüze taşınır (Ercan, 2024: 19). Anadolu'nun zengin folklorik yapısı içerisinde Malatya yöresine ait geleneksel kıyafetler ve aksesuarlar da hem günlük yaşamın hem de sanatsal üretimlerin temel unsurlarını oluşturur. Bu doğrultuda, bölge kültürünü somutlaştıran ve yöresel kıyafetleri yansıtan Azet Bacı bez bebekleri, kültürel mirasın yaşatılmasına katkı sunarken aynı zamanda kadın girişimciler için ekonomik bir gelir kaynağı oluşturmaktadır.

3.2. Malatya bez bebeklerinin özgünlüğü ve toplumsal rolü

Ülkemizde ilk olarak turistik bölgelerde, özellikle kadın girişimcilerin aile ekonomisine katkı sağlamak amacıyla ürettikleri oyuncak bez bebekler, zamanla pek çok bölge ve ilde yayılım göstermiştir. Söz konusu yayılma, tek tipleşerek değil bebeklerin; ham maddesinden renklerine, nakışlarına, yöresel kıyafetlerine ve gölge insan tipolojisine göre farklılık ve zenginlik göstererek gelişmiştir.

Malatya yöresindeki kadınların eldeki kumaş artıklarını değerlendirmesi sonucunda gelişen bez bebek sanatı, çocukların oyun ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra üzerlerindeki renkler, nakışlar, kullanılan malzemeler, aksesuarlar ve süslenme teknikleri ile bölge halkının giyim ve yaşayış biçimini, aynı zamanda bölge insanının tipolojik özelliklerini yansıtır. Genelde kırsal bölgelerde yaygınlık gösteren ve somut kültürel bir miras olan bez bebekler, yörede yaşamış ya da yaşayan kadınların adıyla anılır. Malatya'da folklorik kadın bez bebeklerin adları; Aşhan Bacı, Azet Bacı, Eşe/Ayşe Bacı, Fatma ve Hatice Bacı'dır. Malatya ağzında "bacı" adlandırması kadınlar arasında "kardeş" anlamında kullanılır. Adı geçen kadınlar, bölgede en çok rastlanan isimler olup genel özellikleri yardımsever, misafirperver ve kadirşinas olmalarıdır. Söz konusu bu insan tipi ve davranış örüntüleri, bez bebekler aracılığıyla somutlaştırılarak sanatsal bir ürüne, oyuncuğa dönüşmektedir. Bu sanatsal oyuncaklar aracılığıyla çocuklar yardımlaşmaya, dayanışma gibi toplumsal davranış örüntülerini öğrenmektedirler.

3.3. Malatya bez bebek üretim merkezleri ve Azet Bacı örneği

Malatya’da oyuncak bez bebekler, Cevdet Bozdağ ve Yeşilyurt Kadın Girişimciler Derneği tarafından üretilmektedir. Bu bez bebekler arasında pek çok yöresel kadın tipi bebeklere uyarlanır. Söz konusu uyarlanan bu tiplerden biri Yeşilyurt’a ait Azet Bacı’dır. Azet Bacı oyuncak bez bebekleri, bölgedeki insan tipinin, kültürel kimliğinin ve giyim tarzının oyuncak bir bebek üzerinden aktarılması ve anlatılmasıdır. Bu bez bebeklerin ilk olarak kadınlar tarafından çocuklarını eğlendirmek için yapıldığı bilinmektedir. Zaman içerisinde yapımı ve üzerindeki motifleri dikkat çeken bez bebekler, özellikle Azet Bacı modeli, ekonomik bir kazanç aracı hâline gelmiştir. Yöre kadınları bu bebekleri yaparak hem yöre kültürünün tanınmasına hem de gösterdikleri emekler karşılığında maddi kazanç elde etmeye başlamışlardır.

Bez bebek üretenler ve yapanlar, girişimci ve aktarımcı yönleriyle geleneğin kendilerinden sonra sürekliliğini sağlarlar (Glassie, 1995: 2). Aşhan Bacı bebeğinin patentini alan ve bölgenin kültürel kimliğini yansıtan bebekler üreten, tasarlayan Cevdet Bozdağ, sadece Malatya’da değil yurdun dört bir yanında tanınmaktadır. Ürettiği bez bebekleri kendi dükkânında, hediyelik mağazalarda ve internet sitelerinde satışa sunmaktadır. Cevdet Bozdağ’ın 1998 yılından beri ürettiği bez bebeklerde çoğunlukla Malatya’nın yöresel giysileri tercih edilmekle beraber, Urfa ve Ege bölgelerine ait otantik kıyafetler de kullanılmaktadır. Bozdağ’ın ürettiği bez bebeklerin her biri farklı bir misyona sahiptir ve genel olarak Malatya halkının günlük hayatına dair önemli manzaraları, pasajları, sembolleri ve nakışları yansıtır. Örneğin, ekmek açan, tandır yakan, yorgan diken, saban süren, yün eğiren bu bebekler, analı-kızlı, köfte, pestil ve en önemlisi kayısı patiği gibi ekonomik yapının temsili ve işleyişini de canlandırmaktadır. Bozdağ, ABD ve Almanya başta olmak üzere birçok ülkeye ürettiği bu bez bebekleri satmaktadır.

Malatya’da oyuncak bez bebek üretimi yapan önemli merkezlerden biri de Yeşilyurt Girişimci Kadınlar Derneğidir. Kadın girişimcilerin kurduğu bu merkezde, Malatya ve Yeşilyurt’a ait pek çok bez bebek modeli tasarlanmakta ve üretilmektedir. Bu modeller arasında en öne çıkanlardan biri Azet Bacı’dır. Azet Bacı oyuncak bez bebekleri yalnızca Girişimci Kadınlar Derneği tarafından üretilip pazarlanmaktadır. Bu bez bebekler, Yeşilyurt insanının günlük hayatını tasvir eden kompozisyonları ve yöresel kıyafetleriyle dikkat çekmektedir. Yeşilyurt Tarihî Konakları içerisinde faaliyet gösteren dernek, bez bebek üretimiyle bölge ekonomisine katkı sağlamaktadır. Azet Bacı; bebekler, giyim tarzı ve iş üzerindeki kompozisyonlarıyla bölge insanının günlük hayatını ve dünyaya bakışını doğrudan ve dolaylı olarak yansıtır. Kadın girişimciler tarafından üretilen, bölgeye özgü giyim ve nakışlara sahip bu bez bebekler, kültürel sembollerin aktarıldığı minyatür oyuncaklardır. Söz konusu oyuncaklar, bölge kültürünün ve yaşam biçiminin tanıtılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Azet Bacı’nın giyim tarzı ve aksesuarları, bölge insanının âdeta bir timsalidir. Bebeklere giydirilen kıyafetler ve işlenen nakışlar, Malatya ve Yeşilyurt halkının günlük hayatının geleneksel el sanatlarına yansımaları ifade eder.

Resim 1: Geleneğin yaşattıcısı ve ustası Cevdet Bozdağ

Resim 2: Yeşilyurt Girişimci Kadınlar Derneğinin oyuncak bez bebek üretim atölyesi (URL-5)

4. Malatya geleneksel ve folklorik el sanatı örneği: “Azet Bacı” bez bebekleri

Toplumların kültürel yapıları gibi giyim-kuşam anlayışları ve oyuncak kültürleri de tarihsel, coğrafi ve toplumsal koşullara bağlı olarak farklılık göstermektedir. İklimsel ve coğrafi şartlar, toplumların giyim tarzlarını belirleyen en temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu unsurlar, kıyafetlerin biçiminden kullanılan malzemelere kadar pek çok detayı etkilemektedir. Giyim, kültürel kimliğin fiziksel ve görünür bir göstergesi olup bireyler, benliklerini ve

toplumsal aidiyetlerini yöresel ve bölgesel kıyafetler aracılığıyla ifade etmektedir (Ricadat ve Taieb, 2015: 11; Crane, 2003: 13-17). Bununla birlikte toplumların giyimlerinde tercih ettikleri renkler de bayraklar gibi sembolik anlamlar kazanarak bireylerin ve toplulukların duygusal ve psikolojik durumlarını yansıtan önemli göstergeler hâline gelmektedir (İmer, 1983: 45; Kalafat, 2012: 167). Bu kültürel çeşitlilik, oyuncak üretiminde ve özellikle bez bebek tasarımlarında somut bir biçimde gözlemlenmektedir. Her yörenin bez bebeği, ait olduğu bölgenin kültürel dinamikleri doğrultusunda şekillenmektedir ayrıca giyim-kuşam özellikleri, renk tercihleri ve figüratif ayrıntılarıyla yöresel kimliği yansıtmaktadır. Bu bağlamda Malatya yöresinde üretilen bez bebekler; sahip oldukları adlar, temsil ettikleri cinsiyetler ve betimledikleri mesleki kimlikler doğrultusunda birbirlerinden ayrılmaktadır. Böylece bez bebekler, bölgenin toplumsal yapısını ve kültürel belleğini yansıtan oyuncaklar olarak öne çıkmaktadır.

Malatya yöresinde yapılan bez bebekler, geleneksel ve yöresel kıyafetlerine göre kendi içinde ayrılır. Bu ayrım, bez bebeğin giyim ve süsleme aksesuarlarına dayanır. Bez bebeklere dikilen ve giydirilen kıyafetler, bölge halkının genel ve gündelik giyim-kuşam tarzını yansıtır. Tülbent, etek, içlik, gömlek, şalvar ve ayakkabı hemen hemen her bez bebekte yer alan giysilerdir (Kacar, 2017: 227). Ancak bu kıyafetlerin; renkleri, nakışları ve işlenme biçimleri, bebeklerin isimlerini ve özelliklerini doğrudan ya da dolaylı olarak ortaya koyar. Malatya yöresinde üretilen bez bebekler genellikle şu üç şekilde giydirilir:

1. Tülbent (izar), üç peşli (üç etek), içlik (köynek-iç gömlek), tuman (şalvar), yemeni (ayakkabı)
2. Tülbent (izar), fistan (kutnu kumaş), tuman (şalvar), yelek, kemer, kefiye (kuşak), yemeni (ayakkabı)
3. Tepelik (küllük), çember, tülbent (izar), iki peşli fistan, yelek, şalvar, kemer, kefiye, poşu, yemeni (ayakkabı)

Azet Bacı bez bebeği, Malatya yöresindeki halkın gündelik hayatını, giyim kuşamını, süslenme tarzını ve renklerini temsil eder. Azet Bacı bez bebekleri; pamuk, keten, yün, ipek ve deri gibi doğal, hayvansal ve bitkisel ürünlerden yapılmakta olup genel olarak kırsalda yaşayan kadınların günlük giyim tarzını ve yaşamını yansıtır. Malatya'nın geleneksel ve folklorik giyim tarzını yansıtan Azet Bacı bez bebekleri daha çok kadife, patiska, kutnu, basma, tül, yün ve iplik kumaşlar kullanılarak üretilir. Bebeklerin kıyafetlerine işlenen nakışlar ve kültürel semboller, yöre halkının geleneksel dünya görüşü, inançları ve tutumları hakkında önemli bilgiler verir.

Hareketli ve esnek bir yapıda tasarlanan Azet Bacı bez bebeklerinde kalvanizli tel kullanılmaktadır. Böylece bebekler istenilen pozisyona döndürülebilir ve işlevsellikleri artar. Azet Bacı bez bebekleri; kafa ve beden iskeleti başta olmak üzere el ve ayakların oluşturulmasıyla şekillenir. Şekillenen bebek, geleneksel giysiler ve aksesuarlarla süslenir. Tülbent, köynek, yelek, marhama, bervanik, şalvar, patik ve yemeni gibi Malatya yöresine özgü renklerdeki kıyafetlerle giydirilir. Azet Bacı bez bebeklerine giydirilen kıyafetler bölgeye özgüdür. Bunları tanıtmak, bölge halkının gündelik yaşamı hakkında bilgi vermek açısından önem taşır.

4.1. Tülbent

Tarihin çok eski dönemlerinden beri hemen her toplumda korunma, inanç ve mahremiyet gibi çeşitli nedenlerle farklı örtüler kullanılmıştır. Bu örtüler genellikle baş ve boyun bölgesini kapatacak şekilde tasarlanmış olmakla birlikte tüm bedeni saran biçimleri de görülmüştür. Tarihi kaynaklar, Mezopotamya toplumlarının hemen her birinde bu tarz örtünme biçimlerinin yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Eski Mezopotamya’da başa takılan ve giyilen kıyafetlerin adları arasında Sagšu (kubşu), bar-si (parşigu), şugura, balla ve sukud yer almaktadır. Bu örtüler hem toplumsal sınıf hiyerarşisini göstermek hem de iklimin etkilerinden ve güneşin zararlarından korunmak amacıyla, gündelik hayatta ve ritüellerde başa takılmıştır (Bayram ve Kahya, 2019: 642-643). Anadolu’da kadınlar ince tülbent ya da yazma takarlar; bu örtüler, iklim bölgelerine göre kalın ya da ince olabilir (Tunceli Folklor, 2012: 45). Dolayısıyla insan ve coğrafya bütünselliği, giyim ve kuşam biçimi üzerinde de etkide bulunmaktadır.

Kadınların başlarına taktıkları örtüler yörelere göre farklı adlarla anılır. Malatya yöresindeki kadınların kullandığı ve inançsal, geleneksel bir değere sahip başörtülerine tülbent, izar, yazma, çember ve dolak isimleri verilmektedir. Yörede tülbent olarak bilinen bu başörtüleri genellikle beyaz renkte olup, ince ve seyrek dokunmuş, üzerinde baskılı çiçek desenleri bulunan tülbentler de sıkça kullanılmaktadır. Bu tülbentlerin kenarları iğne oyaları ve dantel motifleri ile bazen de ince boncuklarla süslenir. Kenarlara işlenen bazı motifler ise talih, umut, neşe ve huzur gibi anlamlara gönderme yapar. Söz konusu semboller çoğunlukla güneş ya da piramit/üçgen şekillerindedir.

Resim 3: Azet Bacı bez bebeğinin başörtüsü, tülbent

4.2. Köynek

Köynek, kullanımı eskiye dayanan ve yerel ağızlarda sıkça rastlanan bir kavramdır. Günümüz Türkçesinde “gömek” olarak adlandırılan bu kıyafet, Türkçe Sözlük’te; “Vücudun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi; kadınların giydikleri ince kumaştan yapılmış kolsuz, yakasız iç çamaşırı, kombinezon.” şeklinde tanımlanmaktadır (2011: 961).

Malatya yöresi giyim ve kuşam tarzı içerisinde hem erkeklerin hem de kadınların kullandığı bu kıyafet, bölge insanının iklim koşulları ile giyim alışkanlıkları arasındaki doğrudan ilişkiyi ortaya koymaktadır. Köynek ya da gömlek, ön yüzü baştan aşağı düğmeli olanları olduğu gibi düğmesiz çeşitlerine de rastlanmaktadır. Kadınlar gömleği genellikle içlik olarak giyerken erkekler hem içlik hem de gündelik hayatta sıkça kullanılmaktadır. Gömlek, Malatya halkının gündelik yaşamında tercih ettiği bir giysi olmasının yanı sıra sanatsal faaliyetlerde de yer almış ve bölge insanının genel tipolojisini ifade eden bir sembol haline gelmiştir. Anadolu'nun hemen her bölgesinde giyilen bu elbise, Tunceli yöresinde kadınlar tarafından "ev bezi" adıyla da kullanılmaktadır. Gömleklerin alacalı ve topuklara kadar ucu büzgülü çeşitleri bulunmaktadır (Tunceli Folklor, 2012: 45).

Malatya yöresinin geleneksel ve folklorik el sanatları arasında yer alan Azet Bacı bez bebeğine ise içlik denilen, yakasız ve dizlere kadar uzanan köynek/gömlek giydirilmektedir. Bu gömlek tek renkten oluşmamakta; çiçekli pazenden dikilmiş, önden açık, yakasız ve uzun kollu bir model olarak öne çıkmaktadır.

Resim 4: Tülbent ve köyneği ile Azet Bacı (URL-5)

4.3. Yelek

Yelek, gömlek ve gündelik kıyafetlerin üzerine giyilen; bazen kol kısmı olmayan, bazen kollara kadar uzanan çeşitleri bulunan bir hırkadır. Türkçe Sözlük'te "Kolsuz, önu açık veya düğmeli üst giysi." olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011: 2426). Anadolu'nun pek çok yerinde yeleğe "hırka" veya "kejik" isimleri de verilmektedir (Tunceli Folkloru, 2012: 45). Malatya yöresinde yelek, kadınlar ve erkekler tarafından sıkça kullanılan mevsimlik bir üst giysidir. Genellikle ilkbahar, sonbahar ve kış aylarında tercih edilmektedir. Bu kıyafetin yörede tercih edilmesinin en önemli nedeni, karasal iklim şartlarının bölgede hâkim olmasıdır. İklim koşulları, bölge insanının mimari yapısından beslenme biçimine, ekonomik faaliyetlerinden

giyim tarzına kadar doğrudan etkide bulunmaktadır. Çünkü gömlek gerek insan vücudunu belirli bir ısıda tutması gerekse kullanımı kolay bir kıyafet olmasından ötürü erkekler ve kadınlar tarafından kullanılmakta ve Malatya'nın Azet bacı bez bebeğine de maddi ve kültürel bir sembol olarak giydirilmektedir.

Malatya yöresinde kullanılan yeleklerin ham maddesi genellikle pamuk ipliklidir. Bunun yanı sıra küçükbaş hayvan yününden dokunan keçe yeleklere de rastlanmaktadır. Kadınların yeleklerinde ise çoğunlukla yöresel nakışlar işlenmektedir.

Malatya halkının giyim tarzı, sanatsal faaliyetlerine de yansımaktadır. Bu durum, Azet Bacı oyuncak bez bebeklerinde açıkça görülmektedir. Yörede kadınların gömlek üzerine giydikleri yelekler, bez bebeklerin üzerlerine de uygun şekilde dikilmektedir. Azet Bacı bez bebeklerindeki yelekler genellikle yün ve pamuktan yapılmakta olup bölgedeki kadınların giydiği renkler kullanılmaktadır. Bu yelekler, gündelik hayatta tercih edilen giysiler olmakla beraber el sanatlarında da yer bulmuştur. Yelekler genellikle cepli olsa da cepsiz çeşitleri de bulunmaktadır. Malatya'da yelekler, çoğunlukla orta yaş ve üzeri kadınların giydiği geleneksel kıyafetlerden biridir ve Azet Bacı bez bebeğinde de bu yelekler yöresel kıyafet olarak yer almaktadır.

Resim 4: Azet Bacı bez bebeğine giydirilen pamuk yelek

4.4. Marhama (Kareli çarşaf)

Çarşaf, hemen her toplumda görülen giyim aksesuarlarından biridir. Asya toplumlarından Afrika halklarına kadar, kadınların ve erkeklerin omuzlarına attıkları, keten veya ağaç liflerinden yapılmış bez parçalarına rastlanmaktadır. Çarşaf, kadınlar tarafından hem sıcaktan ve soğuktan korunmak amacıyla hem de dinî ve kültürel nedenlerle çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Günümüzde çarşafın modern karşılığı olarak şal kullanılmaktadır (Kısacık, 1999). Her ülkenin ve yöresinin kültürel dokusu, rengi ve nakışları farklılık göstermekte, bu unsurlar giyim tarzlarında kendini ortaya koymaktadır. Çarşaf, bu çeşitliliğin somutlaştığı en bilinen örneklerdendir.

Malatya yöresinde kadınların gündelik hayatta kullandıkları giyim aksesuarlarından biri marhama ya da diğer adıyla çarşaftır. Söz konusu çarşaf genellikle beyaz pamuktan yapılmakta olup kısa kenarlarından iki tarafında 5 cm kalınlığında kırmızı şerit bulunmaktadır (Özus vd., 2014: 652). Kadınlar, bir yerden bir yere giderken ya da herhangi bir iş yaparken çarşafı üzerlerine alarak hareket etmektedirler. Yörede siyah ve beyazın ağırlıkta olduğu, karelerden esinlenen motiflerle süslenen çarşaf kadınlar tarafından kullanılmaktadır. Günümüzde bu çarşaf, daha çok kırsal bölgelerde orta yaş ve üstü kadınlar tarafından tercih edilmekte; gençler ise modern şallar takmakta ve yeni modayı takip etmektedir.

Azet Bacı bez bebeğinin üzerinde yer alan yöresel bir kıyafet olan çarşaf, Malatya yöresindeki kadınların sokağa çıkarken kullandığı, örtünme amaçlı pamuklu kumaştan dokunmuş mahrama türündendir. Yeşilyurt yöresindeki kadınların gündelik hayatlarında kullandıkları bu çarşaf, onların el sanatlarına da yansımıştır. Azet Bacı bez bebeğine de giydirilen çarşaf, kadınların dinî hassasiyetlerine ve mahremiyete verdikleri önemi temsil etmektedir.

Resim 5: Mahrama/Kareli Çarşaf giydirilen solda Azet Bacı, sağda Aşhan Bacı bez bebekler

4.5. Bervanik (Kuşak, kemer)

Malatya merkezde olduğu gibi kırsalda da bel kuşağı üzerine bervanik adı verilen önlük kadınlar tarafından kullanılmaktadır (Özus vd., 2014: 652). Malatya'da kadınlar günlük yaşamda entari ve çiçek desenli kumaşlardan yapılan, alt ucunda boydan boya süsleme bulunan bervanik takarlar. Ayrıca düğün, bayram gibi özel günlerde canlı renklerden oluşan desenlerle işlenmiş kadife ya da basma kumaşlardan dikilmiş entariler ve cepkenler de tercih ederler. Kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar ise göz alıcı renkli kumaştan yapılmış, eteği fırfırlı entariyi bol kesimli şalvarla birlikte giyer, bellerine kuşak, puşi veya gümüş kemer bağlarlar.

Azet Bacı bez bebeğine giydirilen diğer yöresel kıyafetlerden biri de bervaniktir. Halk arasında peştamal, önlük veya peşkir olarak da adlandırılan bu aksesuar, düz dokuma bez üzerine tahtadan yapılmış kalıplarla işlenen çivit boyalı desenlerle süslenir. Azet Bacı bez bebeklerinde kuşak ve kemere nadiren rastlanmakla birlikte bazen kullanılmaktadır. Bu bebekler, yöresel kıyafetleriyle Malatya insanının gündelik giyim tarzını başarıyla yansıtmaktadır.

Resim 6: Oyuncak bez bebeklere takılan bervanik

4.6. Şalvar

Şalvar, tarihi çok eskilere dayanan hem erkek hem de kadın giyim tarzı ve modelidir. Belden aşağısını kapatan ve iki bacak arasında hareket kolaylığı sağlayan geniş boşluk, bu kıyafetin tercih edilmesindeki en önemli sebeplerden biridir. Şalvar, hem yöresel bir kıyafet hem de kültürel bir sembol olarak ortaya çıkmaktadır. Ortadoğu'da pek çok devlet başkanı, bürokrat, sanatçı ve aydın, kendi renklerini, düşünce dünyalarını ve estetik anlayışlarını ifade eden şalvarlar giymektedir. Erkeklerin yanı sıra kadınlar da gündelik hayatta ev ve bahçe işleri yaparken şalvar kullanmaktadır. Şalvarların üzerindeki motifler çeşitlilik gösterir; genellikle çiçek, meyve ve ağaç sembolleri ön plana çıkar. Yöresel kıyafetler arasında yer alan şalvar, Anadolu'nun her bölgesinde farklı renk ve desenlerle karşımıza çıkar. Türkî cumhuriyetlerden Anadolu'ya göç eden halklarda da şalvar kullanımı dikkat çekmektedir. Örneğin, Çitare şalvar takımları ve sarka-pesendler (Koç, 2014: 240) Eskişehir yöresinde en çok rastlanan modellerdir.

Malatya yöresinde şalvar, gündelik hayatta erkeklerin ve kadınların sıkça kullandığı bir kıyafettir. Erkeklerin giydiği şalvarlar genellikle siyah ve gri renklerde yoğunlaşırken kadınların şalvarları daha fazla çeşitlilik gösterir. Yörenin dokusunu ve nakışlarını taşıyan şalvar-

lar, kilim, heykel ve bez bebek gibi el sanatlarına da yansımıştır. Azet Bacı bez bebeğinde de şalvarın yöresel bir unsur olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu şalvarın üst kısmı bol ve büzgüldür; paçaları ayrı ve geniştir. Genellikle pamuk kumaşlardan dikilir ve çiçek motifleriyle süslenir. Şalvarın peyki küçüktür ve ayak bileklerine gelen kısmı lastiklidir.

Resim 7: Azet Bacı bez bebeğinin şalvarı

4.7. Batık (Patik)

Patik, bir çorap türü olup kullanımı çok eskilere dayanır. İlk olarak insanların ısınma ve hareket kabiliyetini geliştirmesiyle ortaya çıktığını söylemek yanlış olmaz. Zira insanın doğada hareket edebilmesi, ayakları üzerinde dik durabilmesiyle mümkün olmuştur. Yürümenin ilk şartı ise sert, soğuk, yakıcı ve keskin zeminlere karşı ayakları koruyabilmektir. Ayakkabının ilk prototipi olarak düşünmemiz gereken patik, başlangıçta ağaç ve bitki dallarından, yapraklardan yapılmış daha sonra ise hayvan derisinden üretilmiştir. İnsanların iplik üretmesiyle birlikte tekstil teknolojisi gelişmiş ve günümüz çoraplarının yapımına kadar bu süreç ilerlemiştir. Patik, bu yüzden hemen her toplumda görülen, ısınma ve koruma amaçlı bir araçtır ayrıca rahat yürümenin vazgeçilmez bir parçasıdır.

Azet Bacı bez bebeğinin ayağında, genellikle beyaz yünden dokunan ve yörede “batık” veya “patik” olarak adlandırılan, üzeri nakışlı bir tür çorap bulunmaktadır. Bazı bez bebeklerde motifsiz patikler yer alırken bazılarında motifli çoraplar dikkat çekmektedir. Patik, Anadolu’nun hemen her yerinde bir çorap türü olarak görülmekle birlikte en çok karasal iklimin hâkim olduğu bölgelerde dokunmaktadır. Kadınların el emeği göz nuru olan patikler, örgü şişi ile pamuk ya da yünden örülmektedir. Bu ürünlerde kullanılan renkler ve nakışlar, bölgenin kültürel dokusuyla uyum içindedir. Bu anlamda, Erzurum yöresindeki bir patik ile Malatya’daki yapım ve malzeme

açısından benzerlik gösterse de renk ve nakışlar bakımından birbirlerinden ayrılırlar. Malatya özelinde Yeşilyurt insanının giyim tarzını yansıtan Azet Bacı bez bebekleri, patikleriyle de bölge insanının gündelik giyim tarzını gözler önüne sermektedir. Batıklar üzerindeki nakışlar ve semboller; sevgi, saygı, sadak gibi duyguların örtük şekilde aktarımına aracılık etmektedir.

Resim 8: Azet Bacı bez bebeğine giydirilen Malatya yöresi batık/ patik örneği.

4.8. Yemeni (Ayakkabı)

Yemeni ya da günümüzde kullanılan adıyla ayakkabı, insan hayatının önemli giyim eşyalarından biridir. Yemeni, genel olarak üstü deri, altı kösele olan topuksuz bir ayakkabıdır. Bu ayakkabılar genellikle deriden imal edilir ve bu mesleği yapan ustalara “yemenici” denir. Bu sanatın tarihi çok eskilere dayanır; köşkerlik ise bu sanatın mesleki adıdır. Köşkerlik, deri pantolon, ayakkabı ve ceket gibi işlenmiş kıyafetlerin yanı sıra çarıkların üretimi, toplumun ekonomik uğraşlarıyla da yakından ilişkilidir.

Türk toplumu tarih boyunca göçebe bir hayat sürmüş ve temel ekonomik faaliyet olarak kırsal bölgelerde hayvancılık yapılmıştır. Bu yaşam biçimi ve doğal çevre, insanların giyim şekillerini ve kullandıkları malzemeleri doğrudan etkilemiştir. Debbağlık ve köşkerlik, bu yaşam tarzı sonucunda ortaya çıkan mesleklerdir; hayvanlardan elde edilen derilerin temizlenmesi ve işlenmesi bu meslek erbabları tarafından gerçekleştirilmiştir. Köşker, deriyi işleyip ayakkabıya dönüştüren ustaya verilen isimdir. Anadolu’nun birçok bölgesinde, özellikle Güneydoğu Anadolu’da, yemeni yapan ustalara hâlâ rastlanmaktadır. Gaziantep, Kahramanmaraş ve Kilis, yemenileriyle öne çıkan önemli illerendir (Arıkan ve Gök, 2021: 65).

Deriden yapılan yemeniler, geçmişten beri Malatya yöresinde özellikle kırsal alanlarda yaygın olarak kullanılır. Ancak günümüzde, yerini daha çok lastikten yapılmış, ucuz maliyetli ve kullanımı kolay ayakkabılar almıştır. Halk arasında bu ayakkabılara “yemeni” ve “çarık” da denilmektedir. Karasal iklimin hâkim olduğu Malatya’da, çarıklar özellikle karlı ve buzlu zeminlerde kaymayı önlediği için tercih edilmektedir. Malatya yöresel kadın kıyafetlerinin altında, özellikle orta ve ileri yaştaki kadınların ayaklarında çarıklara sıkça rastlanır. Çarıklar, günlük kullanımlarının yanı sıra yöreyle özdeşleşmiş bir kültürel simge niteliğindedir.

Azet Bacı bez bebeği için yapılan bir diğer giyim parçası ise Malatya’daki kadınların ayakkabı olarak giydikleri, genellikle siyah kuyruksuz lastik yemeni türüdür. Ayrıca “mest” olarak adlandırılan deriden yapılmış, çorap ve yemeni arasında yumuşak bir ayakkabı çeşidini Azet Bacı bez bebeklerinin üzerinde görmek mümkündür.

Resim 9: Malatya yöresi lastik kadın yemenisi

Malatya'nın tanınmış kadın şahsiyetlerinden ve bir fıkra tipi olan Azet Bacı, kentin önemli kültürel figürlerinden biridir. Malatya'ya özgü bir bez bebek tarzı olan Azet Bacı bebekleri, restorasyon çalışmaları sonrasında geleneksel kimliğine kavuşmuştur. Bu bebekler, tarihî Yeşilyurt Konakları'nda, Cevdet Bozdağ tarafından yetiştirilen Yeşilyurt Girişimci Kadınlar Derneği üyeleri tarafından üretilmektedir. Kadim Çırmıktı ile özdeşleşen "Azet Bacı" bez bebekleri, bölgeyi ziyaret edenlerin beğenisine sunulurken bu el sanatı aracılığıyla Çırmıktı'nın tarihî ve kültürel mirası gelecek kuşaklara aktarılmaktadır.

Resim 10: Azet Bacı bez bebeğini yorgan dokuma temsili (URL-5)

Resim 11: Azet Bacı'nın divanda oturduğu kompozisyon (URL-5)

Sonuç

Giyim ve kuşam, maddi kültürün temel unsurlarından biri olarak toplumların kültürel kimliklerini, yaşam biçimlerini ve toplumsal yapılarını yansıtan önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda giyim, yalnızca işlevsel bir unsur değil toplumsal statü, kültürel aidiyet ve estetik anlayışın görünür bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Bez bebekler ise bir toplumun veya yörenin giyim-kuşam özelliklerini somutlaştıran, kültürel belleği yansıtan ve aktaran önemli maddi kültür unsurlarıdır. Araştırma bulguları, bez bebeklerin tasarım ve üretim süreçlerindeki çeşitliliğin, toplumların sosyal yapısı ve yöresel, kültürel zenginlikleriyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada ele alınan veriler, bez bebeklerin yalnızca birer oyuncak olmanın ötesinde, çocukların aile ve sosyal çevre içerisinde toplumsal rolleri öğrenmelerinde etkili bir araç olduğunu göstermektedir. Küçük yaşlardan itibaren bez bebeklerle kurulan etkileşim, çocukların sosyokültürel davranış kalıplarını içselleştirmelerine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle bez bebekler, kuşaklar arası kültürel aktarımda önemli bir işleve sahip olmaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan bu oyuncaklar, sahip oldukları somut ve soyut işlevler aracılığıyla ortak davranış örüntülerinin korunmasına ve sürekliliğine katkıda bulunmaktadır.

Malatya yöresinde bez bebek üretiminin köklü bir geçmişe sahip olduğu ve günümüzde de kültürel ve ekonomik açıdan işlevini sürdürdüğü tespit edilmiştir. Cevdet Bozdağ ve Yeşilyurt Girişimci Kadınlar Derneği öncülüğünde üretilen bez bebekler, hem bölge ekonomisine hem de üretimde yer alan kadınların aile bütçelerine katkı sağlamaktadır. Yerli ve yabancı ziyaretçiler ile koleksiyoncuların ilgisini çeken bu ürünler, aynı zamanda Malatya'nın kültürel tanıtımına da hizmet etmektedir. Özellikle Azet Bacı ve Aşhan Bacı bez bebekleri, yöresel giyim-kuşam unsurları ve özgün süsleme detaylarıyla bölgenin kültürel kimliğini görünür kılmaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen Azet Bacı bez bebeği, Yeşilyurt (Çırmıktı) yöresinin gündelik yaşamını, giyim tarzını ve estetik anlayışını doğal ve yerel malzemeler aracılığıyla yansıtan özgün bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Bu bez bebekler, geleneksel el sanatlarının yaşatılması, kültürel mirasın korunması ve kadın emeğinin ekonomik değere dönüştürülmesi açısından önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Bu doğrultuda, Azet Bacı ve benzeri bez bebeklerin üretiminin sürdürülebilir hâle getirilmesi, tanıtım faaliyetlerinin artırılması ve üreticilerin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Yerel yönetimler, ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının sağlayacağı destekler sayesinde hem bölgesel kültürel mirasın korunması hem de kadın girişimciliğinin güçlendirilmesi mümkün olacaktır. Böylece bez bebekler, yalnızca geçmişin bir yansıması değil aynı zamanda kültürel sürekliliğin ve yerel kalkınmanın etkin bir unsuru olarak geleceğe taşınabilecektir.

Not

- 1 Ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://cengizbeysut.com/yoresel-urunler/prd-damal-bebegi>. <https://www.shopier.com/18112605>

Araştırma ve yayın etiği beyanı: Bu makale, orijinal veriler temelinde hazırlanmış özgün bir araştırma makalesidir. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olup başka bir yere yayımlanmak üzere gönderilmemiştir. Yazarlar, araştırma sürecinde etik ilkelere ve kurallara uymuşlardır.

Yazarların katkı düzeyleri: Her iki yazarın da katkı düzeyi eşittir.

Etik komite onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Finansal destek: Bu araştırma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar çatışması: Bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Research and publication ethics statement: This article constitutes an original research paper based on original data. It has neither been published previously nor submitted for publication elsewhere. The authors adhered to ethical principles and rules throughout the research process.

Authors' contributions: The level of contribution of both authors is equal.

Ethics committee approval: Ethical committee approval is not required for this study.

Financial support: No financial support was obtained for this research.

Conflict of interest: There are no potential conflicts of interest related to this study.

Kaynakça

- Ahioğlu, E. N. (2008). Türkiye’de oyun ve oyuncak kültürü. *folklor/edebiyat*, 14(55), 63-70.
- Akın, N. O. (2024). Geleneksel Çomakdağ bez bebeklerinin tasarım süreci. *Folklor/Edebiyat*, 30(117), 85-100. doi.org/10.22559/folklor.2616
- Arıkan, H. ve Gök, M. O. (2021). Kahramanmaraş yemeni ve çarıklarında kullanılan deri malzemesinin özelliklerinin incelenmesi. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 9(1), 64-76. doi.org/10.21923/jesd.705173
- Bayram, S. ve Kahya, Ö. (2019). Eski Mezopotamya’da başörtüsü kullanımı üzerine. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(2), 638-662.
- Begic, H. N. (2016). Türk kültüründe geleneksel bez bebekler. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 9(18), 217-228.
- Bilgin, N. (1997). *Folklorik yapma bebekçilik*. Kültür Bakanlığı.
- Bilgin, D. (2003). *Moda ve gündemleri: Giyimde sınıf, cinsiyet ve kimlik*. Ayrıntı.
- Crane, D. (2000). *Moda ve gündemleri: Giyimde sınıf, cinsiyet ve kimlik* (Ö. Çelik, Çev.) Ayrıntı.
- Çetin, N. (2023). Türk’çe bebekler Türkiye’de folklorik bebek üzerine bir inceleme ve uygulama. Paradigma.
- Erdoğan, E. (2023). Geleneksel Türkmen giysili “Damal Bebeği”. *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, (85), 139-149.
- Glassie, H. (1995). Tradition. *The Journal of American Folklore*, 108(430), 395-412.
- Huizinga, J. (2018). *Homo ludens: Oyunun kültürel işlevi üzerine bir inceleme*. Dorlion.
- İmer, A. M. (1983). Yöresel giysi ve başlıklarıyla Niğde. *Türk Folkloru Araştırmaları* içinde. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- İnan, A. (1987). *Makaleler ve incelemeler*. Türk Tarih Kurumu.
- İnayet, A. (2015). Uygur Türkçesindeki Korçak sözcüğü üzerine. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (6), 1-5.
- Kacar, N. (2017). Denizli ili Çal ilçe ve yöresi geleneksel kadın giysi özelliklerinin giyim kültürü açısından incelenmesi. *9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi-Maddi Kültür* içinde (s. 223-242). Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Kalafat, Y. (2012). *Türk halk inançlarında renkler*. Berikan.
- Kısacık, R. (1999). *Malatya'nın yöresel kültürü*. Kültür.
- Koç, A. (2014). *Eskişehir'in somut olmayan kültürel mirası*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- Nas, E. (2012). Çorum İskilip’te geçmişten günümüze aktarılan bir miras: Ahşap oyuncaklar. *Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 103-116.
- Nas, Y. (2013). Tradition. *Human Studies*, 36, 451-470.

- Niemann, H. (1991). Oyunaçın Gelişim Tarihi (B. Onur, Çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(1), 55-61.
- Onur, B. (2010). *Oyuncaklı dünya-Oyunaçın toplumsal tarihi*. İmge.
- Özdemir, N. (2001). Teknolojik gelişmeler bağlamında Türkiye'deki çocuk oyunlarının incelenmesi. *Erdem*, 13(38), 411-423.
- Özür, E., Erden, F. ve Tufan, M. (2016). Malatya yöresi geleneksel kadın kıyafetlerden günümüze yansımalar. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 1), 650-664. doi.org/10.14486/IJSCS134
- Pala Ercan, İ. (2024). Bir maddi kültür ögesi olarak Türk giyim tercihleri üzerinde Sümerbank etkisi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 743-753. doi.org/10.17336/igusb.1285865
- Pressey, A. D. ve Selassie, H. G. (2003). Are cultural differences overrated? Examining the influence of national culture on international buyer-seller relationships. *Journal of Consumer Behaviour: An International Research Review*, 2(4), 354-368.
- Ricadat, E. ve Taieb, L. (2015). *Üzerime giyecek hiçbir şeyim yok: Giysi keyfimi, işkence mi?* İletişim.
- Sevim, C. ve Gönül, E. (2012). Tarihsel süreç içerisinde oyunaçın gelişimi ve seramik oyuncaklar. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(2), 23-40.
- Seyrek, H. ve Sun, M. (2003). *Okul öncesi eğitiminde oyun-3*. Mey.
- Shils, E. (2003). Gelenek (H. Arslan, Çev.). *Modernliğin gölgesinde: Gelenek içinde* (Sayı: 25). Doğu Batı.
- Tağı, S. Ö. ve Vural, S. (2016). Malatya folklorik yapma bebekçiliğinin yöre kültürünün tanıtılmasındaki önemi ve aile ekonomisine katkısı. *4. Yöresel Ürünler Sempozyumu, Antalya, Bildiri Kitabı* içinde (s. 347).
- Tunceli Valiliği. (2012). *Tunceli folkloru: Geçmişten geleceğe Tunceli projesi*. Fırat Kalkınma Ajansı.
- Tuncer, F. (2010). *Geleneksel Anadolu kültüründe bez bebek geleneği ve günümüz örnekleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi.
- Tuttle, K. (1999). *Toys in the Middle Ages*. Published on Stefan's Florilegium.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Genel açıklamalı sözlük*. Türk Tarih Kurumu.
- Uysal, G. (2011). Mağara Sanatı. *5. Ulusal Speleoloji Sempozyumu* içinde (s. 34-47).
- Ünver, D. (2003). *Okul öncesi eğitim ve ilköğretim için beden eğitiminde oyun ve folklorik çocuk oyunlarımız*. BRC Basım Matbaası.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: https://www.facebook.com/media/set/?set=a.616502581706769.236395.133035403386825&type=3&_rdr (Erişim tarihi: 10.04.2024).
- URL-2: Ayrıntılı bilgi için <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/manisa/genelbilgiler> sitesine bakınız. (Erişim tarihi: 14.08.2022).
- URL-3: <http://www.turkishculture.org/whoswho/turkish-traditional-art/atike-sermin-tan-834.htm> (Erişim tarihi: 07.10.2023).
- URL-4: <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/196/AND28.htm> -MEDYA KEŞAN- (Erişim tarihi: 11.11.2022).
- URL-5: <https://www.malatyacadde.com/azet-baci-bez-bebekler-yogun-ilgi-goruyor/55449/> (Erişim tarihi: 03.02.2023).

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).